

แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4

Guidelines for Quality Development of Small Schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4

สุรเดช โสมาบุดร¹, พัฒนานุสรณ์ สถาพรวงศ์²

Suradej Somabhut¹, Phatthananusorn Sathaphonwong²

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและ แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4 ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของ 6 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4 ระยะที่ 2 พัฒนาแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 9 คน โดยเลือกแบบเจาะจงของโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านการประเมิน สมศ. รอบ 3 ในกลุ่มโรงเรียนหนองโนห้วยโจด เพื่อยกร่างและสังเคราะห์ให้ได้กรอบแนวคิดเป็นรายด้าน ระยะที่ 3 ศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา รวมจำนวน 321 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสอบถาม มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.52-0.79 มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.81 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

ระยะที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4 สรุปได้ดังนี้

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ M. Ed. Candidate in Educational Administration, Faculty of Education, Mahasarakham University.

² Assistant Professor Faculty of Education, Mahasarakham University.

1.1 ด้านการบริหารจัดการ

สภาพการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ พบว่าโรงเรียนมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการ ด้วยการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการแบ่งโครงสร้างการบริหารงานออกเป็น 4 ด้าน และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินการให้มีความเหมาะสม ด้านปัญหาพบว่าโรงเรียนขาดการสนับสนุน ส่งเสริม การนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ครูไม่ครบชั้น ครูขาดทักษะการสอนในสภาพครูไม่ครบชั้น ประชากรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลทำให้ขนาดของโรงเรียนปรับเปลี่ยนเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น แนวทางการพัฒนาคุณภาพคือโรงเรียนขนาดเล็กมีการขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุน ส่งเสริมการนำสื่อและเทคโนโลยี ที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ มีแผนในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของโรงเรียน ดำเนินการตามแผนการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

1.2 ด้านการจัดการเรียนรู้

สภาพการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า โรงเรียนส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแสวงหาความรู้ ปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่นเรียนรู้ และสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ด้านปัญหาพบว่า ครูยังขาดการพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่ดี โรงเรียนไม่มีความพร้อมและมีความขาดแคลนโดยเฉพาะกำลังครูผู้สอนที่มีไม่ครบชั้น รวมทั้งขาดแคลนครูที่มีความถนัดเฉพาะด้านหรือวิชาเอก แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ควรส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำวิจัยในชั้นเรียน

1.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

สภาพการดำเนินงาน พบว่าโรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่นเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ด้านปัญหาพบว่า โรงเรียนขาดการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ความรู้ เสริมความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แนวทางการพัฒนาคุณภาพคือ มีการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการประชุมวางแผนดำเนินการ ประสานงาน ประชาสัมพันธ์และระดมทรัพยากร ดำเนินการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน

ระยะที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4

2.1 ด้านการบริหารจัดการ ได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก คือ ควรส่งเสริมการใช้แหล่งข้อมูลแก่ครูและนักเรียนในการค้นคว้าและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ปรับปรุงระบบอุปกรณ์การเรียนทางไกลผ่านดาวเทียมให้มีสภาพพร้อมใช้งาน สนับสนุน ส่งเสริมการนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ มีแผนในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของโรงเรียน ดำเนินการตามแผนการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

2.2 ด้านการจัดการเรียนรู้ ได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก คือ การจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น สร้างนวัตกรรมการเรียนรวม เร่งรัดการอ่านออกเขียนได้ การคิดวิเคราะห์ จัดการเรียนสอนด้วยระบบทางไกล ผ่านดาวเทียมอย่างต่อเนื่องจริงจังอย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีการประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี ส่งเสริมการใช้สื่อ ICT ประกอบการเรียนในทุกระดับชั้น

ปรับหลักสูตรโดยเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาวิชา อบรมและพัฒนาศักยภาพตามความต้องการเพื่อให้มีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการจัดการเรียนการสอน

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพ โรงเรียนขนาดเล็ก คือ จัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็งพร้อมที่จะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยวิธีการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของกรรมการ สถานศึกษาและขอความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนประชุม พูดคุย ส่งเสริมบทบาทภาคีเครือข่าย ประชาสัมพันธ์และระดมทรัพยากรมาช่วยในการจัดการศึกษา

ระยะที่ 3 ผลจากการศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และคณะกรรมการสถานศึกษามีความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปว่ามีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนพบว่าเห็นด้วยอยู่ในระดับมากทุกด้าน

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาคุณภาพ, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

This research aimed to 1) study operating state, problems state, and guidelines for quality development of small schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4, 2) develop guidelines for quality development of small schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4, and 3) study the opinion of teachers, administrators and schools' committee toward the guideline for quality development of small schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4. This research was conducted in 3 phases: phase 1, study problems state and guideline for quality development of 6 of Best Practice schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4 that passed the External Quality Assurance in round 3 from the Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization). Phase 2, develop guidelines for quality development of small schools by making conversation group of professionals (Focus Group), 9 administrators and teachers were selected from schools in Nong No Huay Jot school groups by using Purposive Sampling Technique which passed the External Quality Assurance in round 3 of the Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization) for lifting and synthesizing to have framework in each side. Phase 3, study the opinion of teachers, administrators and schools' committee, the sample were 321 numbers of administrators, teachers, and schools' committee. The instruments used in this research were a Structured-Interviews and Questionnaires that have Discrimination from 0.52-0.79, Reliability equal to 0.81, and analyze data by using Percentage, Mean and Standard Deviation.

The results of this research were as follows;

1. Phase 1, study problems state and guideline for quality development of 6 of Best Practice schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4 can be concluded as follows,

1.1 Management Side

Operating state in management side, it is found that the schools have developed management system by monitoring and evaluating continuously. The structures were divided into 4 sides, and have brought sufficiency economy philosophy to apply in operating appropriately. Problems side, it is found that the schools have still lack of supporting, promoting, and adopting modern media and technology to use in learning and teaching to be effective. The lack of teachers and teachers' skills, the lack of mentioned issues effected population to have tendency continuously decreased, and it effected to the schools' size to change more into small schools. The guidelines for quality development was that small schools should ask for cooperation from other units or departments to support, promote to bring modern media and technology to adapt in learning and teaching effectively. There should be the plans in developing the quality of the schools defined as a strategy of schools and operated along management plans in small schools.

1.2 Learning Management Side

Learning management state, it is found that the schools have supported and developed learners to have skills seeking for knowledge, cultivated students to have conscious mind in local learning, and continued culture and wisdom. The problems side, it is found that the teachers still lack of skills in excellence teaching, the schools lack the readiness and specially the lack of number of teachers including teachers' skills in profession or specific skills. The guidelines in developing the quality of small schools, there should be the support for teachers to develop themselves continuously, determinate themselves in learning and teaching, and support them to have more understanding about doing research in classes.

1.3 Communities' Participation in Education Management

Operating state, it is found that the schools had given communities the opportunities to participate in managing the education. There were resources raising in local areas or communities for cultivating students to have conscious mind in local learning, and continue culture and wisdom. The problems state, it is found that the schools still lack the supporting in making knowledgeable activities and promoting an understanding towards the participation in education management during the schools and communities. The guidelines in developing the quality was to make resources raising for developing the quality of education by action planning meeting, coordinate, public relations, and resources relations, and doing activities with communities.

2. Phase 2, develop guidelines for quality development of small schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4 can be concluded as follows,

2.1 Management Side

The guidelines in developing the quality of small schools were to support how to use data sources to teachers and students for searching and doing learning and teaching activities systematically, adjust satellite distance learning system devices ready to be used, support modern media and technology using in learning and teaching effectively. There should be plans in developing the quality of schools defined as strategy of schools conducting along management plans of the small schools.

2.2 Learning Management Side

The guidelines in developing the quality of small schools were to make the mix learning and teaching activities, create innovative learning, and precipitate reading, writing, and analytical thinking. Satellite distance learning should be continuously effective. There should be an evaluation in developing the use of media and technology, supporting ICT media using in learning in every levels. Adjust curriculum emphasizing processed than subject details. Train and uplift the potentiality demanded to meet with commitment in learning and teaching management.

2.3 Communities' Participation

The guidelines in developing the quality of small schools on communities' participation in education management were to build participation and responsibility on parents' network to be strengthen and ready for helping the schools in developing the quality of education by acknowledged understanding about the role of the schools' committee, and asking for help in developing schools. Establish meetings, conversations, support order network, public relations, and resources raising to help in education management.

3. Phase 3, the opinion of teachers, administrators and schools' committee can be concluded that teachers, administrators and schools' committee have opinion about the guidelines for quality development in small schools in overall in high level. When considered in each side, Management, Learning Management, and Communities' Participation, it is found that teachers, administrators and schools' committee agreed in high levels in every side.

Keywords : Guidelines for Quality Development, Small Schools

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการกิจหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยมีสถานศึกษาในความรับผิดชอบทั้งสิ้น จำนวน 31,420 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน จำนวน 14,397 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 45.82 ของโรงเรียนทั้งหมด โดยเป็นโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น จำนวน 7,280 โรงเรียน สัดส่วนครูต่อนักเรียนเฉลี่ย 1 : 19 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 1) สภาพปัญหาการบริหารจัดการของโรงเรียนขนาดเล็กนั้น ส่วนใหญ่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน คือ ด้านบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านความพร้อมทางปัจจัยของโรงเรียน และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2550 : 23-26) จากการประเมินคุณภาพและการทดสอบ ต่าง ๆ พบว่าคุณภาพการศึกษาเป็นปัญหาทุกระดับ จำเป็นต้องเร่งแก้ไขทั้งระบบโดยเร็ว ซึ่งต้องปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน พร้อมทั้งพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอน จึงเร่งพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2550 : 46-48) โดยดำเนินการผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จากการประเมินมาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พบว่าโรงเรียนขนาดเล็ก(นักเรียนต่ำกว่า 300 คน) ที่ผ่านการประเมิน จำนวน 22,866 แห่ง มีจำนวนโรงเรียน 691 แห่ง (ร้อยละ 2) อยู่ในระดับปรับปรุง โรงเรียน 15,528 แห่ง (ร้อยละ 67.91) อยู่ในระดับพอใช้ และโรงเรียน 6,847 แห่ง (ร้อยละ 29.94) อยู่ในระดับดี ซึ่งระดับปรับปรุงและระดับพอใช้ดังกล่าวถือว่าไม่ผ่านมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ได้ทำการสำรวจสภาพปัญหาของ

โรงเรียนขนาดเล็ก ผลการสำรวจมีดังนี้ 1) โรงเรียนในสังกัดมี 181 แห่ง เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก 123 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 68.50 ของโรงเรียนทั้งหมด โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาในการบริหารการจัดการเรียนการสอนหลายประการ และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น งบประมาณไม่เพียงพอ ครูไม่ครบชั้น ครูยังขาดนวัตกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่บรรลุเป้าหมาย ขาดการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประชาสัมพันธ์และระดมทรัพยากร 2) โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีจำนวน 45 แห่ง ขาดแคลนครูในวิชาเอก/สาขาที่จำเป็นโดยเฉพาะกลุ่มสาระหลัก เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยรวมยังไม่เป็นที่น่าพอใจ และยังไม่บรรลุเป้าหมาย 4) นักเรียนบางส่วนยังมีปัญหา ด้านการอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ 5) โรงเรียนบางส่วนยังขาดแคลนอาคารเรียน อาคารประกอบ การ เนื่องจากเก่าและชำรุดทรุดโทรม ก่อสร้างมานาน ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. 2556 : 13)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและแนวโน้มของปัญหาการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐาน จึงสนใจศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กว่าจะมีแนวทางใดบ้าง ที่จะนำมาพัฒนาไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ในด้านการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก และนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายและใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงโรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ได้รับการพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด รวมทั้งมีวิธี

ปฏิบัติงานที่ดีที่สุด (Best Practices) สร้างความภาคภูมิใจแก่ครูและบุคลากรในการมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นทางเลือกสำหรับโรงเรียนหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 123 คน และครูจำนวน 648 คน คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 1,107 คน รวมทั้งหมด 1,878 คน จากโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 123 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 107 แห่ง โดยผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 107 คน และครูผู้สอน โรงเรียน

ละ 1 คน จำนวน 107 คน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 107 คน รวมทั้งหมด 321 คน จากโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 107 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะสอดคล้องหรือเป็นตัวแทนที่จะศึกษา

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยตั้งแต่วันที่ 25 มิถุนายน ถึง 5 สิงหาคม 2558
3. การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ผ่านการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) จาก 6 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนชุมชนบ้านห้วยโจดโคกสะอาด อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น 2) โรงเรียนบ้านโนนสังปารัง อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น 3) โรงเรียนบ้านสองคอนศิริคุรุราษฎร์ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น 4) โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดโง้ง) อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น 5) โรงเรียนบ้านฝางวิทยา อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น และ 6) โรงเรียนบ้านวังเก็ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

ขั้นที่ 2 สังเคราะห์การดำเนินงานและแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของ 6 โรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อศึกษา

สภาพการดำเนินการ ปัญหาและแนวทาง การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองกับกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 และเป็นโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก ของ 6 โรงเรียน ตามวัน เวลา ที่ได้นัดหมาย

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมประเด็นการตอบแบบสัมภาษณ์ แล้วนำมาสรุปแต่ละด้านเพื่อเตรียมเข้าสู่ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ระยะที่ 2 พัฒนาแนวทางพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4

ขั้นที่ 1 ยกร่างแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นที่ 2 จัดสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 9 คน โดยเลือกแบบเจาะจงจากโรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลการปฏิบัติงานเป็นเลิศ (Best Practices) โดยมีคุณลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ใน 4 ข้อดังนี้

1. เป็นผู้สำเร็จการศึกษาขั้นต่ำ คือ ปริญญาโท
2. มีอายุราชการอย่างน้อย 10 ปี
3. เป็นผู้มีความรู้และความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน
4. เป็นครูที่ได้รับการยกย่องยอมรับนับถือจากเพื่อนร่วมวิชาชีพในหน่วยงานต้นสังกัด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและบันทึกการประชุม เพื่อนำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบ

บันทึกการประชุม เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปผลมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นัดหมายผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) กับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยผู้วิจัยประสานความร่วมมือและนัดหมายตามวันและเวลาที่ผู้ทรงคุณวุฒิสะดวกพร้อมกัน ในวันที่ 20 สิงหาคม 2558 ณ ห้องประชุมโรงเรียนชุมชนบ้านห้วยโจดโคกสะอาด อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำประเด็นการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ใช้แนวคิดทฤษฎีรวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ทำการทบทวนเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาคัดแยกจากนั้นจัดหมวดหมู่แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำแบบสอบถามต่อไป

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก มาจัดอันดับโดยให้หมายเลขประจำคำถามและคำตอบแต่ละข้อเรียงคำตอบ และคำนึงถึงความเคยชินในการตอบของผู้ตอบ แล้วนำมาวิเคราะห์ผลข้อมูลสร้างเป็นแบบสอบถามแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 3

ระยะที่ 3 ศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถาม และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อดำเนินการจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ทั้งหมดมาหาคะแนนตามแนวทางการประเมิน ความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) วิเคราะห์โดยหาความถี่ และค่าร้อยละของ Likerts Scale แบ่งเป็น 5 ระดับ

5 หมายถึง อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

การแปลความหมายของคะแนนผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ความหมายค่าเฉลี่ยของคะแนนเป็นตัวชี้วัดโดยอาศัยแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (2553 : 99-100) แปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง เห็นด้วยต่อแนวทางการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง เห็นด้วยต่อแนวทางการพัฒนาอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง เห็นด้วยต่อแนวทางการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง เห็นด้วยต่อแนวทางการพัฒนาอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง เห็นด้วยต่อแนวทางการพัฒนาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

ระยะที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน

ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 สรุปได้ดังนี้

1.1 ด้านการบริหารจัดการ

สภาพการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ พบว่าโรงเรียนมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการ ด้วยการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการแบ่งโครงสร้างการบริหารงานออกเป็น 4 ด้าน และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินการให้มีความเหมาะสมด้านปัญหาพบว่าโรงเรียนขาดการสนับสนุน ส่งเสริม การนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ครูไม่ครบชั้น ครูขาดทักษะการสอนในสภาพครูไม่ครบชั้น ประชากรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลทำให้ขนาดของโรงเรียนปรับเปลี่ยนเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น แนวทางการพัฒนาคุณภาพคือโรงเรียนขนาดเล็กมีการขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุน ส่งเสริมการนำสื่อและเทคโนโลยี ที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ มีแผนในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของโรงเรียน ดำเนินการตามแผนการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

1.2 ด้านการจัดการเรียนรู้

สภาพการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า โรงเรียนส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแสวงหาความรู้ ปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกรักถิ่นท้องถิ่นเรียนรู้ และสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ด้านปัญหาพบว่า ครูยังขาดการพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่ดี โรงเรียนไม่พร้อมและมีความขาดแคลนโดยเฉพาะกำลังครูผู้สอนที่มีไม่ครบชั้น รวมทั้งขาดแคลนครูที่มีความถนัดเฉพาะด้านหรือวิชาเอก แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ควรส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำวิจัยในชั้นเรียน

1.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

สภาพการดำเนินงาน พบว่าโรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกรักถิ่นท้องถิ่นเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ด้านปัญหาพบว่า โรงเรียนขาดการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ความรู้ เสริมความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แนวทางการพัฒนาคุณภาพคือ มีการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการประชุมวางแผนดำเนินการ ประสานงานประชาสัมพันธ์และระดมทรัพยากร ดำเนินการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน

ระยะที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 4

2.1 ด้านการบริหารจัดการ ได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก คือ ควรส่งเสริมการใช้แหล่งข้อมูลแก่ครูและนักเรียนในการค้นคว้าและจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนอย่างเป็นระบบ ปรับปรุงระบบอุปกรณ์การเรียนทางไกลผ่านดาวเทียมให้มีสภาพพร้อมใช้งาน สนับสนุน ส่งเสริมการนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ มีแผนในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของโรงเรียน ดำเนินการตามแผนการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

2.2 ด้านการจัดการเรียนรู้ ได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก คือ การจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น สร้างนวัตกรรมการเรียนรวม เร่งรัดการอ่านออกเขียนได้ การคิดวิเคราะห์ จัดการเรียนสอนด้วยระบบทางไกล ผ่านดาวเทียมอย่างต่อเนื่องจริงจังอย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีการประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี ส่งเสริมการใช้สื่อ ICT

ประกอบการเรียนในทุกระดับชั้น ปรับหลักสูตรโดยเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาวิชา อบรมและพัฒนาศักยภาพตามความต้องการเพื่อให้มีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการจัดการเรียนการสอน

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก คือ จัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็งพร้อมที่จะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยวิธีการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษาและขอความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนประชุม พุดคุย ส่งเสริมบทบาทภาคีเครือข่าย ประชาสัมพันธ์และระดมทรัพยากรมาช่วยในการจัดการศึกษา

ระยะที่ 3 ผลจากการศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และคณะกรรมการสถานศึกษามีความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปว่ามีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนพบว่าเห็นด้วยอยู่ในระดับมากทุกด้าน

อภิปรายผล

1. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 สภาพการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ พบว่าโรงเรียนมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการด้วยการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการแบ่งโครงสร้างการบริหารงานออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการ

ดำเนินการให้มีความเหมาะสมมีแผนพัฒนาการจัดการศึกษา 4 ปี มีแผนพัฒนาการจัดการศึกษาประจำปี มีแผนสรุปโครงการและกิจกรรม การประกันคุณภาพภายในและโครงการอื่นๆ มีปฏิทินการปฏิบัติงานประจำปี สอดคล้องกับแนวคิดของปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 72) ได้สรุปว่าการจัดการเรียนรู้คือการถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ นักเรียนและ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนด้วย เช่น การสอนการจัดกิจกรรมระหว่างสอนการทดสอบ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่าโรงเรียนเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและผู้ปกครองในการจัดการศึกษา และสนับสนุนด้านบุคลากร มีการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกรักท้องถิ่น เรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ประสานงานและร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน สอดคล้องกับ ประยูร ศรีประสาธน์ และคณะ (2546 : 3) ได้สรุปว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดและบริหารการศึกษาว่าเป็นการเปิดโอกาสหรือจัดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการของหน่วยงานหรือเข้าร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงาน หรือเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดและบริหารการศึกษาในระดับกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอและสถานศึกษา

1.2 ปัญหาการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ พบว่าการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนยังไม่ครอบคลุมทุกด้าน และไม่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน โรงเรียนขาดการสนับสนุนส่งเสริมการนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่าการจัดการเรียนรู้ครูยังขาดการพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่ดี ครูขาดประสบการณ์ในรายวิชาที่ได้รับมอบหมาย โรงเรียนขาดการ

กำหนดวิสัยทัศน์ที่ดีสำหรับครู โรงเรียนมีความไม่พร้อมและความขาดแคลนโดยเฉพาะกำลังครูผู้สอนที่มีไม่ครบชั้น รวมทั้งขาดแคลนครูที่มีความถนัดเฉพาะด้านหรือวิชาเอก ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่าโรงเรียนขาดการส่งเสริมและสร้างความเชื่อถือให้กับชุมชน แหล่งข้อมูล แก่ครูและนักเรียนในการค้นคว้าและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังมีอยู่น้อย ขาดการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้ประชาชนในเขตบริการของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังที่ Klonsky (2003 : Online) ได้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กโดยมุ่งพัฒนาครูในโรงเรียน พบว่า การพัฒนาครูในโรงเรียนขนาดเล็กมีวิธีการที่เหมาะสมแตกต่างจากโรงเรียนโดยทั่วไป การพัฒนาครูในโรงเรียนขนาดเล็กที่จะมีประสิทธิภาพต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องต้องเป็น การพัฒนาที่เกี่ยวกับภาระงานของครูที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการสอนเพื่อให้ครูได้รับประสบการณ์ในการสอนใหม่ จากบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญการสอนและงานวิชาการรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น และยังพบว่ารูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้จากเพื่อนครู การเรียนรู้โดยปฏิบัติจริง การพัฒนาโดยใช้ฐานห้องเรียน ซึ่งครูในโรงเรียนขนาดเล็กต้องมีวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมกับ บริบทของตนเองและของโรงเรียนเป็นหลัก

1.3 แนวทางการพัฒนาคุณภาพด้านการบริหารจัดการพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กควรได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมการนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ กระตุ้นให้มีการจัดการเรียนรู้โดยยึดนักเรียนเป็นสำคัญ สร้างความเชื่อถือให้กับชุมชน องค์กรอื่นหรือหน่วยงานอื่น ในด้านการจัดการศึกษา ส่งเสริมการใช้แหล่งข้อมูลแก่ครูและนักเรียนในการค้นคว้าและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้โดยการประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาและดูงานอยู่เสมอ ส่งเสริมให้ครูมีความรู้

ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำวิจัยในชั้นเรียน มีการแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐ คำมูล (2552 : 78) ที่พบว่าแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนขนาดเล็กควรมีเครือข่าย ควรลดภาระงานของครูผู้สอนลง และควรเพิ่มประสิทธิภาพการสอนของครูโดยการพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจในการบูรณาการสาระการเรียนรู้ ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่าสถานศึกษามีการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการประชุมวางแผนดำเนินการ ประสานงาน ประชาสัมพันธ์และระดมทรัพยากร ดำเนินการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน

2. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 3 องค์ประกอบ คือ ด้านการบริหารจัดการ จำนวน 30 ตัวบ่งชี้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 20 ตัวบ่งชี้ และด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จำนวน 15 ตัวบ่งชี้ ซึ่งได้แนวทางพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กแต่ละด้าน ดังนี้ 1) โรงเรียนขนาดเล็กควรส่งเสริมการใช้แหล่งข้อมูลแก่ครูและนักเรียนในการค้นคว้าและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ปรับปรุงระบบอุปกรณ์การเรียนทางไกลผ่านดาวเทียมให้มีสภาพพร้อมใช้งาน สนับสนุน ส่งเสริมการนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้โดยการประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาและดูงานอยู่เสมอ มีการบริหารจัดการที่สนับสนุนการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คณะกรรมการสถานศึกษา มีส่วนรับรู้หน้าที่บทบาทและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนขนาดเล็กควรมีการหมุนเวียนการสอนของครูตามความสามารถและความถนัด ได้แก่ การประชุมหารือ สำรวจความรู้

ความสามารถจัดตารางสอน และหมุนเวียนการสอนจัดทำแผนบูรณาการหลักสูตรเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กและส่งเสริมให้ครูมีความรู้เรื่องแผนบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้นเฉพาะช่วงชั้น ประชุมวางแผนก่อนดำเนินการในแต่ละปีการศึกษาและประเมินผลทุกภาคเรียน สอนที่เน้นให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติจริงโดยใช้กระบวนการ กลุ่มและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับแนวคิดของสุริจ ศิลปะอนันต์ (2545 : 45) ได้สรุปว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพสูง โรงเรียนที่ปรับปรุงระดับของผลงานและประสิทธิผลของตนตามทรัพยากรที่ใช้อย่างต่อเนื่อง ใช้การมีส่วนร่วมสูงโดยวิธีการกระจายอำนาจ การควบคุมมุ่งมั่นที่จะสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนเสียใหม่และการปฏิบัติงานภายในโรงเรียนชุดใหม่ และสร้างความมุ่งมั่น ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางของโรงเรียน และมุ่งมั่นปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน จัดระบบข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนเพื่อการบริหารจัดการและให้บริการแก่ชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน จัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อรองรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนในการเตรียมความพร้อมร่วมกับโรงเรียน ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน การสร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็งพร้อมที่จะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับผลการวิจัยของอภิสิทธิ์ บุญยา (2553 : 88) พบว่า ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อการใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของชุมชนเชิงระบบ ดังนี้ (1) โรงเรียนมีคุณภาพและมาตรฐาน (2) ความภูมิใจงาน และยอมรับจากภายนอก (3) การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และ (4) การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

3. ผลจากการศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และคณะกรรมการสถานศึกษา มีความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปว่ามีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่าเห็นด้วยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน โรงเรียนจะต้องมีการปฏิบัติกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ เป็นกระบวนการในการดำเนินงานหรือการจัดการในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า มีความคิดเห็นที่ตรงกันมากที่สุดคือ โรงเรียนขนาดเล็กควรส่งเสริมการใช้แหล่งข้อมูลแก่ครูและนักเรียนในการค้นคว้าและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของทักษิณา เหลืองทวีผล (2551 : 7) ได้สรุปว่าการบริหารจัดการเป็นรูปแบบหรือวิธีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความถูกต้อง มีคุณธรรม มีความโปร่งใส มีส่วนร่วมมีความรับผิดชอบและมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนหรือ การใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีคุณภาพดีขึ้น 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและผู้ปกครองในการจัดการศึกษา และการสนับสนุนด้านบุคลากร การระดมทรัพยากรในท้องถิ่น ด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มี

ประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 จากผลการวิจัยพบว่าแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดเล็ก ควรจัดการเรียนการสอนด้วยระบบทางไกล ผ่านดาวเทียมนำมาปรับใช้ในการสอนให้เกิดประสิทธิภาพส่งเสริมการใช้แหล่งข้อมูลแก่ครูและนักเรียนในการค้นคว้าและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยการสรรหาผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ที่มีประสบการณ์และนวัตกรรมที่ทันสมัยนำมาเผยแพร่แก่นักเรียนเพื่อให้ให้นักเรียนที่เรียนรู้เกิดความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 ควรมีการหมุนเวียนการสอนของครูเป็นแบบศูนย์โรงเรียนระดับตำบล ตามความสามารถและความถนัด หรือ และจัดระบบข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน เพื่อการบริหารจัดการและให้บริการแก่ชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการดูแลจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ซึ่งหากผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กจะนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพความเหมาะสมกับบริบทของตนเอง สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เพราะแนวทางดังกล่าวแม้จะเกิดจากการหลอมรวมประสบการณ์การบริหารสถานศึกษาที่หลากหลาย แต่การจะนำแนวทางไปใช้ผู้บริหารต้องศึกษาและวิเคราะห์เพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้งเพื่อจะได้เกิดประสิทธิผลที่แท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพการ

ศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุก ฝ่าย

2.2 ควรมีการศึกษาและติดตามการนำ ผลการวิจัยไปพัฒนาคุณภาพการศึกษาตาม ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบารูปแบบหรือลักษณะของ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การ

พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในแต่ละยุทธศาสตร์ ยังคง อยู่หรือไม่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วย ความกรุณาและความช่วยเหลือจาก พัฒนานุสรณ์ สถาพรวงศ์ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อคิดและข้อเสนอแนะ ตลอดจน แกะไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *คู่มือการประเมินคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ.
- ณัฐ คำมูล. (2552). *สภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตอำเภอปง จังหวัดพะเยา*. (วิทยานิพนธ์). ค.ม. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย,
- ทักษิณา เหลืองทวีผล. (2551). *การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3*. (วิทยานิพนธ์). ค.ม. ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี,
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น,
- ประยูร ศรีประสาธน์ และคณะ. (2546). *เส้นทางปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ปฏิรูปการศึกษา, ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ,
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *นโยบาย สพฐ. ปี 2551*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 4. (2556). *ข้อมูลสำหรับการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก*. ขอนแก่น : สำนักงาน,
- สุรัฐ ศิลปะอนันต์. (2545). *กระบวนการปฏิรูปโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ที่ เจเจ,
- อภิสิทธิ์ บุญยา. (2553). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนดีเด่นขนาดเล็ก : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก*. (ดุษฎีนิพนธ์). ศศ.ด. : ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
- Klonsky, M. (2003). *Small School and Teacher Professional Development*. [Online] Available : <http://www.Eridigiests.Org/2003-4Small-School.html> Accessed September 2,